

Citotque ad ignis grabatum festinans :

Hanc sponte descendit rogam
Vir saeculis ore interrito,
Cui jam corona consuetus
Celsum tribuunt scandere.

Ita S. Basilus, cum ei Præses Valentinus Imperatoris Ariani, ob fidem exitium minaretur : « Uti-
nam, inquit, hoc mihi vere accidat, ut pro veritate
ex his corporis vineulis eripiar ! » Urgente
Præside, ut rem maturius consideraret, Basilus
respondit : « Ego quidem hodie et cras idem sum ;
atque utinam tu non mutes sententiam ! » Ita So-
crates, lib. IV, cap. XXI.

Jeremieus ergo, et justus quisvis fortis et cons-
tans, adversus cunctis est superior, talisque est
qualem depingit Virgilius :

Ille veluti petragi rupes innoxia resistit.
Ut pelagi rupes magno veniente fœnore,
Quas sese malis circumlatantibus undis
Male tenet, scopuli nequiores et spumæ circum
Saxa tremant, lateraque missa refundunt algæ.

Talis fuit S. Lucia virgo et marty, quæ nec

precibus, nec minis a fide et castitate abduci po-
tuit, sed intrepide Paschasio præfecto restitit,
freta ope Spiritus Sancti; cumque Paschasius in-
terrogasset : « Estne in te Spiritus Sanctus ? » res-
pondit : « Caste et pie viventes templum sunt Spi-
ritus Sancti. » At ille : « Jubebo te ad lupanar
duci, ut te Spiritus Sanctus deserat. » Cui virgo :
« Si invitam jusseris violari, castitas mihi dupli-
cabitur ad coronam. » Quare Paschasius indignans
Luciam eo trahi jussit, sed divinitus factum
est ut firma virgo ita consisteret, ut nec bobus,
nec ulla vi de loco dimoveri posset. Ergo præfec-
tus circum ipsam pice, resina, ac ferventi olea
perfusam, ignem accendi imperavit; sed, cum ne
flamma quidem eam lederet, multis tormentis
exercitata guttur gladio transigi jubet. Quo vuk
nere accepto, Lucia prædicens Ecclesie tranqui-
litate, quæ futura erat Maximiano et Theodoliano
mortuis, Idibus decembris spiritum Deo reddidit.
Merito ergo illi accinit Ecclesia : « Columna es
inmobilis, Lucia, sponsa Christi; quia omnis
plebs te expectat, ut accipias coronam vite. » Et
rursus : « Tanto pondere eam fixit Spiritus Sanc-
tus, ut virgo Christi immobilis permaneret. »

CAPUT SECUNDUM.

Est hoc caput plenum querela, et quasi continuum pathos. Nam Deus sponsus plebem Israel, quasi sponsam
inverpat; quod se relicto, adulteris, id est, idolis et idololatriis, adherent, quasi Deus sit impotens aut ne-
gligit suos. Idem recte aptes Christianis, qui spes non in Deo, sed homine, opibus, potentia desquint, imo id
facit omnis peccator (1).

1. Et factum est verbum Domini ad me, dicens : 2. Vade, et clama in auribus Jerusalem,
dicens : Hæc dicit Dominus : Recordatus sum tui, miserans adolescentiam tuam, et charita-
tem desponsationis tuæ, quando secuta es me in deserto, in terra, quæ non seminatur.
3. Sanctus Israel Domino, primitiæ frugum ejus : omnes, qui devorant eum, delinquent :
mala venient super eos, dicit Dominus. 4. Audite verbum Domini domus Jacob, et omnes
cognationes domus Israel. 5. Hæc dicit Dominus : Quid invenerunt patres vestri in me ini-
quitate, quia elongaverunt a me, et ambulaverunt post vanitatem, et vani facti sunt? 6. Et

(1) Prima pars Jeremieus prophetiarum quæ ad populum
Judæum pertinent in quatuor sectiones divisi potest:
Primo prima sectio juxta P. Kilber tres sermones diver-
sos c. implicatur, primum Dei jussu et nomine habitum,
cap. II, cap. III, 1-5; secundum, tempore Josias regis die-
tum cap. III, à vers. 6, — IV, v. 11; tertium post res-
tauratum a Josia templum pronuntiatum cap. VII, VIII, IX,
Finito igitur, Deus veluti in cordis revocat in mem-
orianam proflectionem suam erga Israel, 2, 3; et
excitat attentionem, 4.

Secundo, aggrediens argumentum ut ita dicam sermo-
nis, contestatur item, asserendo suam innocentiam, ob-
ficiendo populo et sacerdotibus oblivionem divinorum
beneficiorum, et conversionem ad idola, 5-9.

Tertio, probat causam, primo, ostendendo gentium
ad idola majorem, quam Judæorum ad verum Deum
adhesionem, 10, 11; secundo, exponendo duplicem in
hoc peccato malitiam, 12, 13; tertio, apertendo suppli-

ciorum inmissorum originem natam ex neglecta Deo,
14-17.

Quarto, amplificat probationem, primo, exprobrando
presertim defectivum, 18, 19; secundo, obficiendo
antiquam jam et progressam jam rebellionem et nulla
dissimulatione excensandam improbatam, 20-25; tertio,
premonendo de futura frustratione auxilii ab idolis se-
parati, 26-28.

Quinto, refutat exceptionem, primo, indicando moni-
tiones interemptis prophetis, obiectas, 29, 30; secundo,
adjiciendo beneficentiam oblivione contemptam, 31, 32;
tertio, detegendo malitiam operum, sub speciosis verbis
et factata confidentia latebras querentem, 33-37.

Sexto, in conclusione, primo, cohortatur, oblata gratia,
ad penitentiam cap. III, vers. 1; secundo, exhibet prin-
tima vite malitiam hætenus non emendatam, 2-5; tertio,
repetit cohortationem, et suggerit deprecationis forma-
lam, 4-5.

non dixerunt : Ubi est Dominus, qui ascendere nos fecit de terra Ægypti : qui traduxit nos
per desertum, per terram inhabitabilem et inviam, per terram sitis, et imaginem mortis, per
terram, in qua non ambulavit vir, neque habitavit homo? 7. Et induxi vos in terram Carmeli,
ut comederetis fructum ejus, et optima illius : et ingressi contaminastis terram meam,
et hereditatem meam possuistis in abominationem. 8. Sacerdotes non dixerunt : Ubi est Do-
minus? et tenentes legem nescierunt me, et pastores prævaricati sunt in me : et Propheta
prophetaverunt in Baal, et idola secuti sunt. 9. Propterea adhuc judicio contendam vobis-
cum, ait Dominus, et cum filiis vestris disceptabo. 10. Transit ad insulas Cethim, et videte :
et in Cedar mittite, et considerate vehementer : et videte si factum est hujusmodi. 11. Si
mutavit gens deos suos, et certe ipsi non sunt dii : populus vero meus mutavit gloriam suam
in idolum. 12. Obstupescite, cæli, super hoc, et portæ ejus, desolamini vehementer, dicit
Dominus. 13. Duo enim mala fecit populus meus : Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, et
foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas. 14. Numquid
servus est Israel, aut vernaculus? quare ergo factus est in prædam? 15. Super eum rugierunt
leones, et dederunt vocem suam, posuerunt terram ejus in solitudinem : civitates ejus exusta-
sunt, et non est qui habitet in eis. 16. Filii quoque Memphæos et Taphnes construperunt
te usque ad verticem. 17. Numquid non istud factum est tibi, quia dereliquisti Dominum
Deum tuum eo tempore, quod ducebat te per viam? 18. Et nunc quid tibi vis in via Ægypti,
ut bibas aquam turbidam? et quid tibi cum via Assyriorum, ut bibas aquam fluminis?
19. Arguet te malitia tua, et aversio tua increpabit te. Scito, et vide, quia malum et amarum
est reliquisse te Dominum Deum tuum, et non esse timorem mei apud te, dicit Dominus
Deus exercituum. 20. A seculo confregisti jugum meum, rupisti vincula mea, et dixisti : Non
serviam. In omni enim colle sublimi, et sub omni ligno frondoso, tu prosternerbaris mere-
trix. 21. Ego autem plantavi te vineam electam, omne semen verum : quomodo ergo con-
versa es mihi in pravum vinea aliena? 22. Si laveris te nitro, et multiplicaveris tibi herbam
borith, maculata es in iniquitate tua coram me, dicit Dominus Deus. 23. Quomodo dicis :
Non sum polluta, post Baalim non ambulavi? vide vias tuas in convalle, scito quid feceris :
cursor levis explicans vias suas. 24. Onager assuetus in solitudine, in desiderio animæ suæ
attraxit ventum amoris sui : nullus avertet eam : omnes, qui querunt eam, non deficient :
in menstruis ejus invenient eam. 25. Prohibe pedem tuum a nuditate, et guttur tuum a siti.
Et dixisti : Desperavi, nequaquam faciam : adamavi quippe alienos, et post eos ambulabo.
26. Quomodo confunditur fur quando deprehenditur, sic confusi sunt domus Israel, ipsi, et
reges eorum, principes, et sacerdotes, et propheta eorum, 27. dicentes ligno : Pater meus
es tu, lapidi : Tu me genuisti ; verterunt ad me tergum, et non faciem, et in tempore af-
flictionis suæ dicent : Surge, et libera nos. 28. Ubi sunt dii tui, quos fecisti tibi? surgant et
liberent te in tempore afflictionis tuæ : secundum numerum quippe civitatum tuarum erant
dii tui Juda. 29. Quid vultis mecum judicio contendere? omnes dereliquistis me, dicit Do-
minus. 30. Frustra percussi filios vestros, disciplinam non receperunt : devoravit gladius vester
prophetas vestros, quasi leo vastator. 31. Generatio vestra : Videte verbum Domini : Num-
quid solitudo factus sum Israeli, aut terra serotina? quare ergo dixit populus meus : Reces-
simus, non veniemus ultra ad te? 32. Numquid obliviscetur virgo ornamenta sui, aut sponsa
fasciæ pectoralis suæ? populus vero meus oblitus est mei diebus innumeris. 33. Quid niteris
bonam ostendere viam tuam ad quærendam dilectionem, quæ insuper et malitias tuas do-
cuisit vias tuas, 34. et in alis tuis inventus est sanguis animarum pauperum et innocentum?
non in fossis inveni eos, sed in omnibus quæ supra memoravi. 35. Et dixisti : Absque pec-
cato et innocens ego sum : et propterea avertatur furor tuus a me. Ecce ego judicio contem-
dam tecum, eo quod dixeris : Non peccavi. 36. Quam vilis facta est nimis, iterans vias tuas!

et ab Ægypto confunderis, sicut confusa es ab Assur. 37. Nam et ab ista egredieris, et manus tuæ erunt super caput tuum: quoniam obtulit Dominus confidentiam tuam, et nihil habebis prosperum in ea.

Nota methodum concionandi, quam hic servat Jeremias: nam primo, ostendit Dei in populum miram bonitatem, jugemque beneficentiam; secundo, populi ingratitude, idololatricam et sceleratam, hortatur ut redeat ad pristinam cum Deo amicitiam, ni velit hostibus tradi, uti reipsa postmodum traditus est: nec speret in ope Ægyptiorum, quia ab illis tractabitur, uti parentes ejus tractati sunt ab Assyriis, ad quos confugiabatur, quia ab illis tractabitur, uti parentes ejus tractati sunt ab Assyriis, ad quos confugiabatur. Hæc enim tria inculcare debet concionator. Loquitur autem de futura captivitate, tanquam jam percepta, ob ejus et prophetiæ hujus certitudinem.

Urget ergo hic Deus Israellem sedecim argumentis sive stimulis: primo, vers. 2, obicit quod reliquerit desponsationem et fœdus cum Deo intum in Sina, ubi Israel quasi sanctus et quasi primitivus consecratus fuit Deo; secundo, vers. 3, Quid invenistis, ait, in me iniquitatis, ut vana idola sequeremini; tertio, vers. 6, Ego vos ex Ægypto per desertum horridum deduxi in terram ferilem: cur ergo me spernitis? quarto, vers. 10, Gentem non mutas tuos deos falsos; cur tu mutas Deum verum? quinto, vers. 12, Obstupescite, ait, cœli, quia Israel reliquit me fontem aquæ vivæ, et fudit sibi cisternas dissipatas; sexto, vers. 14, Ob idololatricam datus es flammæ, et præde leonibus, id est Assyriis, ergo respice; septimo, vers. 20, A seculo confregisti jugum: hinc ab uno idolo in aliud, ab uno scelere in aliud dilapsus es; octavo, vers. 21, Ego plantavi te vineam electam, quomodo facta es adulterina? nono, vers. 24, Sicut onager ad onagram furit, ita tu ad idola; decimo, vers. 25, Idola te ad nuditatem, sicut et pauperiem deducunt; undecimo, vers. 27, Stulte, cur ligno dicis: Pater meus es tu? quod ab hostibus non liberabit te; duodecimo, vers. 30, Prophetas, quos misi ut te revocarent, occidisti; decimo tertio, vers. 32, Virgo non obliviscitur suæ fasciæ: tu oblivisceris Dei tui; decimo quarto, vers. 33, Docuisti alios malitias tuas, et infantes tuos concremasti idolo Moloch; decimo quinto, vers. 36, Quam vilis facta es nimis! decimo sexto, vers. 37, Adimam tibi omnem prosperitatem omnesque spes tuas.

Ex hisce colligas peccatum varias continere malitias; sed maxima quinque; prima est quod sit contra rectam rationem, seu dedecens naturam rationalem. Unde Seneca dicebat: a Etiam scirent homines ignoraturos, et Deum ignosciturum, tamen peccare nollem ob peccati turpitudinem.

Secunda, quod sit contra hanc vel illam virtutem in particulari, v. g. superbiam contra humilitatem, etc., virtutes autem sunt bonum et perfectio hominis et angeli.

Tertia, quod afficiat nos damnis temporalibus, v. g. infamia, morbo, pœna, etc.

Quarta, quod sit offensa et malum quoddam Dei, contrarium ejus honori; peccator enim, relicto Creatore, adheret creaturæ, v. g. feminae, vino, honori, eamque præfert Creatori, ideoque facile et interpretative summum suum bonum in ea ponit, ac consequenter privat Deum sua quasi bonitate summa et divinitate; ita ut si Deus aliquo telo aut gladio periri posset, non alia periretur quam peccato. Ut merito sancta quædam virgo moriens, dixerit: Discedo ex hoc mundo cum hac sola incapacitate, quod nequam comprehendere quomodo creatura possit deliberate committere peccatum mortale contra suum Creatorem.

Quinta, quod privat nos vita æterna, et addicat ignibus et penis sempiternis.

Unde, secundo, colligas hæc axiomata de peccati malitia.

Primum, peccatum est fons et parens omnium malorum quæ sub sole sunt, fuerunt et erunt. Quis ex angelo fecit dæmonem et Luciferum? peccatum. Quis Adam et homines paradiso et cœlo eiecit in hanc vallem miseriarum? quia eos morti et inferno addixit? peccatum. Quis diluivum sub Noe toti orbi induxit? peccatum. Quis Pentapolim igne cœlesti concremavit? peccatum.

Secundum, peccatum unum, etiam veniale, est majus malum, quam omnia mala pœne in unum collata. Illud enim est malum culpæ, hæc pœne; malum autem culpæ altioris est ordinis quam omnia mala pœne.

Tertium, omnia cætera mala peccato collata mala non sunt, sed bona; manant enim ex bono et virtute justitiæ vindicativæ, quæ per pœnam peccatum corrigit, et in ordinem reducit.

Quartum, peccatum est delictum; peccatum enim est unicum virus, unicus pugio, quo Deus optimus maximus posset et medio tolli, si quid esset quod inexhaustum illud vitæ atque essentiae pelagus et medio tollere posset.

Quintum, fuit consentaneum magis Dei Filium hominem fieri, et tam indigna pati, quam peccatum inultum relinqui. Quis christum ita peccatum instar leprosi deformavit, flagellis concidit, spinis coronavit, crucifixit, occidit? peccatum. Peccatum ergo est christicidium.

Sextum, etiamsi omnes angeli, boni et mali, omnique creatura, atque adeo Creator ipse, in te conjurassent, omnemque alligendi potentiam in te expromere statuissem: nequam tantum tibi nocere etiam de absoluta Dei potentia possem, quantum ipse tibi nocens, dum unum peccatum, etiam veniale tantum, admittis.

Septimum, peccati malitia nullo bono create

coripensari potest; adeo ut nequidem ad convertendum totum mundum licitum sit vel unum peccatum veniale facere. Plane ut malitia ejus non modo ineffabilis, sed etiam incomprehensibilis dicenda sit.

Merito ergo Martyres et Sancti usque ad mortem resisterint peccato. Vide eorum dicta Hebr. cap. xii, 4.

Denique aurea est gnome S. Augustini in Sententiis, Sententia 159: « Unum est summum bonum; aliud autem summum malum: » hoc est peccatum, illud Deus. « Illud, propter quod appetenda sunt bona cætera; ipsum autem propter seipsum: hoc propter quod declinanda sunt mala cætera; ipsum autem propter seipsum.

2 VADE — ex Anathoth in Jerusalem, quam hic quasi sponsam et feminam alloquor. Porro Jerusalem vocat incolas Jerusalem, metonymice.

RECORDATUS SUM TUI, MISERANS (cum miseratus sum) ADOLESCENTIAM TUAM. — Ita vocat primam matrem patrum et Synagogæ, q. d. Recordor et redco tibi in memoriam primam illam etatem, qua ego Deus, non ob tuam pulchritudinem, sapientiam, opes, gratiam, meritum; sed mera misericordia, te pauperem et miseram, in Ægypto et deserto, in sponsam mihi assumpsi, eduxi, protexi, et instar sponsaliorum et dotis, legis, tabernaculi et sacerdotii tibi ornamenta distribui, ut mihi eam fidem servares, quam sponsæ, maxime novellæ et adolescentule, servant suis maritis. Ita S. Hieronymus et Theodoretus. Vere dixit B. Nazianzenus: « Israel æternæ providentiæ tulit principium. »

ET CHARITATEM DESPONSATIONIS TUÆ. — Nota: Charitas desponsationis potest accipi tam charitas Dei qua Synagogam sibi desponsavit, ita S. Hieronymus, Rabanus, S. Thomas, Vatablus, quam charitas Synagogæ sponsæ, quæ tot allecta beneficiis, sponso Deo in amore, obedientia et obsequio mutuo respondit, eumque deperit, ac per desertum secuta est. Ita Chaldaeus, Theodoretus, Hugo, Lyrannus, Dionysius a Castro, q. d. Recordare et vide quam ultrinque suavè fuerit ac dilectè prima coniugium nostrum, quamque prior tu a primo amore recesseris. Hoc refricat ut efficacius et plenius sponsam vulneret. Posteriori sensui faveo id quod sequitur: « Quando secuta es me in deserto; » et Septuaginta qui vertunt, recordatus sum dilectionis perfectionis tuæ; sicut enim sponsæ in nuptiis omni pulchritudine et ornamentis perficiunt se et comant, ut diligantur tempore Mosis, Aaronis, Josue, etc., fide ac cultu unius Dei ornata fuit et perfecta, ut mereretur diligere vicissim a Deo. Hinc Syrus vertit, recordatus sum tibi gratiæ (beneficentiæ) pueritiæ tuæ, charitatis patientiæ tuæ, quia ambulasti post me in deserto, et in terra qua non seminatur; et Arabicus, recordatus sum tibi, o Jerusalem! gratiæ adolescentiæ tuæ, et status tui in blanditiis, et dilecti toleran-

tiam tuam, quia tu secuta es me in deserto, ubi sanctificavi Israel, etc. (1).

3. SANCTUS ISRAEL DOMINO (« sanctus » per gratiam et charitatem, aiunt Theodoretus et Hugo. Secundo et melius, Hebraice sanctitas fuit Israel Domino, id est Israel fuit quasi res sancta et dicata Domino, quæ non debet pollui, Exodi xix. Ita S. Hieronymus, S. Thomas, Lyrannus, Vatablus. Rursus Israel fuit quasi) PRIMITIÆ FRUGUM EJUS, — scilicet Dei: id est Israelitæ fuerunt quasi primitiæ ex omnibus nationibus, Dei cultui dicatæ, sicut primitiæ frugum Deo offerebantur et dicebantur; unde laicus, qui eas comedeat, delinquebat eratque reus mortis, Levit. xxii, 3. Sic et hostes Israelis, « qui eum, » utpote rem quasi Deo sacram, deprædantur et « devorant, » etiamsi Dei voluntate id faciunt, « delinquent, » et « mala, » Deo ullore, « venient super eos. » Ita Chaldaeus et S. Hieronymus. Porro cœpit Israel esse sanctus et quasi primitiæ frugum Deo, jam inde a principio, cum per Moysen in deserto Deo dei cultum accepit, atque in hujus rei signum jussus est primitias frugum pendere et offerre Deo. Id clare significat versio Arabica, quæ sic habet: Ubi (in deserto) sanctificavi Israel, et adscripsi (vindicavi) illum mihi, et præcepi illi ut separaretur in conspectu meo initium (primitias) frugum suarum. Et dixi, in eos qui volunt comedere bona eorum, ut duam malum. Sensus ergo est, q. d. Israel non est populus profanus ut cæteri, sed Deo consecratus; quare qui eum læserit aut in servitum pederit, sacrilegii reus erit, et ut sacrilegus punietur a Deo. Sic Assyrius qui vastarunt decem tribus, Deus punivit per Medos, et Chaldaeos qui vastarunt duas tribus, punivit et occidit per Cymronem. Hinc per Israele oral David dicens Psalm. lxxviii, 2: « Memor esto congregationis tuæ, quam possidisti ab initio. »

4. AUDITE, — q. d. Vos, o Israelitæ, constituo iudices, ut iudicetis an culpa hujus divortii sit in me, an in vobis. Ita S. Chrysostomus, serm. 4 De Providentiâ (2).

(1) Sed ut vere observat Dathius, quo minus sensum illum genuinum habeamus, et historia vetat, quæ Israelitas vixitum Ægypto egressos refractarios et ad aliorum deorum cultum pronos sinit, quod illis exprobat, Deut. ix, 6, 24; Isai, xlvi, 8; Amos, v, 25-26; Psal. cvi, 7, et prophete scopus, qui est, Dei beneficia commemorare, quibus male respondit populus. Quare loci sensus est potius hic: meministi collata in te juvenem sponsamque beneficiis, atque amore, quæ te sum amplexus. Recte Hieronymus: « Totum hoc non ad meritum ejus refert, sed ad suam misericordiam, per quam et charitatem consecuta est. » Quando secuta es me in deserto; » quæ verba consequenter juxta S. Chrysostomum pertinent ad Deum, Israelitas per desertum ducentem atque præsentem, scilicet, inquit S. Doctor, in hoc misericordiam demonstravi, dum effecti, ut me sequereris, dum me tibi ducem præbui, dum iter cæperem, ubique diversoria pararem in terra, quæ semetipsum non admittit.

(2) Utrumque nomen Jacob et Israel ponitur non se-

Peccatum est delictum

5. **INQUETATIS**, — id est primo, infidelitatis; secundo, crudelitatis, q. d. Qua in re male tractavi populum meam, scilicet vos, o Judaei?

AMBULABUNT POST VANITATEM, — id est post idola, quae vani et falsi sunt dii, quos Deo vero opposuistis, hinc pariter vanos et falsos effecerunt vos cultores suos, aeque ac cultum et religionem, imo superstitionem vestram. Ita S. Hieronymus, Chaldaeus, Theodoretus, Hugo, S. Thomas, Lyranus. Potest tamen, secundo, hic omnis illa vanitas, quae in quolibet est peccato, accipi: Imne enim peccatum est amor rei vanae.

VANI FACTI SUNT, — id est similes idolis suis facti sunt, sine ratione, sine sensu, sicut imprecatur eis David *Psalm.* cxliii, 8: « Similes illis (idolis) fiant qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis: » sic pariter quilibet peccator vanus fit et brutus, dum vanas et brutas sectatur voluptates. Peccatum, ait D. Thomas hic, dicitur « vanitas, primo, quia phantasticum est in eligendo, *Psalm.* xxxix, 5: Beatus vir, cuius est nomen Domini spes ejus, et non respexit in vanitates et insanias falsas; secundo, quia transitorium est in permanendo, *Psalm.* lxxvii, 33: Defecerunt in vanitate dies eorum; tertio, quia fallax est in expectando, *Ezech.* xxiv, 1: Vana spes, et mendacium viro insensato: et somnia extollunt imprudentes; quarto, quia infructuosum est in consequendo, ut recte usurpant illud *Isaia* xlix, 4: In vacuum laboravi, sine causa, et vano fortitudinem meam consumpsi. » Haecque D. Thomas.

6. **NON DIXERUNT**, — q. d. Non sunt recordati Dei ductoris sui per desertum in Chanaan, a quo tot malis erepti, et tot bonis cumulati sunt.

PER TERRAM SITIS, — per terram aridam, sicciosam, et quae homines sitire facit: unde Septuaginta vertunt, *per terram sine aqua*.

ET IMAGINEM MORTIS. — Theodoretus, Vatablus et Pagninus vertunt, *umbra mortis*, tum quia in deserto non eral germen, non fructus, nil vitale, unde Septuaginta vertunt, *infructuosam*; tum quia solitudo erat horrida, et periculis mortis, puta venenatis animalibus, scilicet scorpiis et serpentibus, plena, ut patet *Deuter.* iv, 15. Ita S. Hieronymus, Rabanus, Hugo, S. Thomas, Lyranus. Adde, *isid.*, hostes qui in deserto hoc occurrerunt araei, ut eum perderent et delerent: ob hos enim desertum Hebraei fuit formidolosum, quasi umbra mortis.

7. **INDUXI VOS IN TERRAM CARMELI**. — Nota hebraicum *Carmel* aliquando esse nomen proprium, significans montem terrae sanctae fertilissimum, et vini feracissimum, *Josue* cap. xix, 26, ubi Elias frequenter versabatur, *III Reg.* xviii, 19, inde aliquando transferri ad similia, esseque nomen commune omni aeri fertilis et amoeni; hinc Cur-

cundum duas et decem tribus, sed juxta omnem populum, quum et ipse Jacob postea appellatus sit Israel. (S. Hieronymus.)

melus significat fertilitatem, et omnium rerum abundantiam, sive terram feracissimam, qualis erat Judaea. Sic sumitur *Isaia* xxix, 17: « Converteretur, ait, Libanus in idolum. » Ita S. Hieronymus et Vatablus. Carmelus ergo, aeque ac Tempus et Hesperidum horti apud Poetas, fecunditatis et deliciarum est symbolum.

Utroque modo hic *Carmelus* accipi potest: significat enim Judaeam fertilissimam, vel nomine communi, vel proprio; scilicet ex monte fertili intelligens totam Judaeam aequo fertilem, per synecdochen ex parte significans totum. Tertio, Chaldaeus, subaudiendo sicut, vertit: *Induxi vos in terram Israel, quae erat plantata sicut Carmelus*.

Nota: In Judaea duo erant Carmeli montes, unus sterilis in sorte Ephraim, ubi habitabat Nabal; alter in tribu Aser, juxta Ptolemaidem, fertilis, de quo hic agitur.

ET HEREDITATEM MEAM (terram, quam vobis dedi, puta Judaeam, quae mea fuit quasi hereditas; quia eam selegi ut in ea colerem, habereque templum) POSUISTI IN ABOMINATIONEM, — puta in idolum, id est, in domum et templum idolorum, Ita Chaldaeus.

8. **SACERDOTES** (non tantum plebs imperita, quam ignorantia aliquo modo excusare poterat, sed sacerdotes etiam et legisperiti, quin etiam) PASTORES (id est reges et principes, aiunt Chaldaeus, Theodoretus, Hugo, S. Thomas, Lyranus) PREVARICATI SUNT IN ME. — Ita vixerunt ac si me non cognovissent.

PROPHETAE PROPHETAVERUNT IN BAAL. — ex Baal q. d. Oracula et futura sciscitati sunt, non enim, sed ex idolo et demone Baal, eaque pro veris prophetis venditarent.

9. **JUDICIO CONTENTAM VOBISCUM**, — in eoque vos transgressores convincam, ait Theodoretus. Patet ex sequenti.

10. **TRANSITE AD INSELAS CETHIM**. — *Cethim* urbs erat in Cypro; unde Zeno, princeps Stoicorum oriundus, dictus est Ceticus; inde Cyprus, Africaeque insulae, Italia etiam, ut patet *Num.* xxiv, 24, et Graecia, I *Machab.* i, 1, dicte sunt *Cethim*. Hebraei enim populus a se mari Mediterraneo discretos, *Insulas* vocabant, quod ad se in confinitate habitantes navibus accederent, uti Itali omnes trans Alpes morantes, vocant *Tramontanas*. Ita S. Hieronymus, Theodoretus et Josephus, lib. I *Antiq.* xi. Addit Theodoretus in xxvii *Ezech.* et Josephus, lib. I *Antiq.* vi, quod *Cethim* filius Javan, filii Japhet, filii Noe, primus occupaverit Cyprum, indeque Cyprum vocatam esse *Cethim*.

CEDAR — regio est Arabiae, dicta a Cedar secundo Ismaelis filio, *Gen.* xxv, 13. Ita S. Hieronymus, Rabanus, Hugo et Vatablus. Verum Theodoretus per *Cedar* omnes Orientales accipit, sicut per *Cethim* Occidentales, q. d. Durus et iniquus me tractatis, quam gentes quavis, licet barbarae, idola sua tractent.

11. **CERTE IPSI NON SUNT DII**, — q. d. Studiosiores fuerunt omnes gentes in retinendis colendisque diis falsis, quam vos in Deo vero.

MUTAVIT GLORIAM SUAM IN IDOLUM. — « *Gloriam* » vocat Dei veri cultum, quo gloriosus erat Israel: hunc ipse transtulit in idolum. Ita Chaldaeus. Secundo et aptius, « *gloriam* » vocat Deum gloriosum: ipse enim est Israelis, imo totius mundi gloria, in eoque solo gloriantium est cum Davide *Psalm.* iii, 4: « Tu, Domine, susceptor meus es, gloria mea, et exaltans caput meum. » Hinc et Apostolus huc alludens ait *Rom.* i, 23: « Mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, » quia videlicet gloriam majestatem, titulos et honores divinitatis Deo vero eriperunt, et in idolum transtulerunt. Ita Hugo, Dionysius et Vatablus.

12. **OBSTUPESCITE, COELI, SUPER HOC** — portento malitiae, quod jam dicturus sum.

PORTAE EJUS. — Jam Hebraei habent, שַׁעַר *saaru*, id est, inhorrescite. Ita Septuaginta et Noster egunt per *cha* שַׁעַר *saaraf*, id est, *portae ejus*, id est eorum, puta eorum, de quibus praecessit. Coelum enim nunc singulariter, nunc pluraliter nuncupamus: idemque sunt coeli quod coelum.

DESOLAMINI, — id est, more desolatorum mestitiam indicatis, praeter stupore et horrore tante impietatis Israel, ciete pluvias, quasi lacrymas; fulgura et tempestates exitate, quasi indices doloris, et vindices injuriae Creatoris vestri. Ita S. Hieronymus, Vatablus, Lyranus et Maldonatus qui addit: *Desolamini*, inquit, id est, *rumpimini fulguribus, in signum irae Dei*. Est prosopoeia ad pathos; similis est *Isaia* i, 2, et *Deut.* iv, 26.

Nota: Pro *desolamini* hebraice est חָרַב *charabu*, id est, exarscite, ut vertit Leo Hebraeus. Desolatio ergo haec non est ea quae directe opponitur consolationi, ac tristitiam et merorem significat; sed est ea quae opponitur copiae et multitudini. Desolari enim idem est quod solum relinqui, ad solitudinem redigi, destrui, vastari. Sic enim distinxerunt aegros, urbes, regna cum ab hoste vastantur. Sic Plinius, lib. xvii, cap. xi, de bubone ait: « Deserta incolit, nec tantum desolata, sed etiam dira et inaccessa. » Desolare ergo non est idem quod solo equare; non enim a solo substantive sumpto, quod terram significat, deducitur: sic enim solum primum habet brevem, cum illa in desolator sit longa: sed a solo adjective sumpto, idemque est quod solum effici, destitui, privati sua copia et gloria: inde tamen sequitur desolatio consolationi opposita, id est moeror et luctus; ex quo rursus sequuntur lacrymae, gemitus, etc.

Est ergo metalepsis: ex desolatione enim et ariditate tristitiam, ex tristitia lacrymas intelligit, q. d. Vos, o coeli, eorumque portae, id est cardines, aut extrema superficies, per quam quasi per

portas, eorumque vis et influxus in terras egredietur! obstupescite et inhorrescite ad tantam terrigenarum malitiam et ingratitude, ut praeter stupore quasi attoniti contremiscere, et e cardinibus convelli ac conculci videamini. Rursus luget et plorat, ciendo pluvias, fulgura et tonitrua, ut praeter luctu et dolore desolari, id est tabescere, exarescere et evanescere videamini: ipsi enim me desolaverunt, id est solum reliquerunt, cum eis sim fons aquae vitae, euglas ad cisternas dissipatas. Quocirca juste eis repensum est ut leones ponerent terram eorum in solitudinem: unde « civitates exstite sunt, et non est qui habitat in eis, ut sequitur vers. 13. Hanc ergo tam meam, quam terrae desolationem, vestra desolatione representate, et duris terrigenis in os et faciem ingerite, si forte aperiant oculos, contendantur et respiciant. Hinc pro *desolamini*, Syrus vertit, *contremiscite*; Arabicus, *pavore dissolvimini*.

Alter Sanchez: ipse enim desolari censet idem esse quod solo equari; et per portas coeli, accipi ortum et occasum; aut solem, lunam et stellas. His dicitur, « desolamini, » id est splendorem et speciem vestri subducite, ut non appareatis, et perissee videamini.

Alter quoque Theodoretus, Hugo, S. Thomas, Lyranus, Coeli, inquit, id est Angeli, in coelis obstupescite; et portae, id est Angeli principes, et quasi iudices aliorum, ait S. Thomas, desolamini.

13. **DUO ENIM MALA** (contraria duobus bonis, quae illis praeeperam, ut declinarent a malo, et facerent bonum, *Psalm.* xxxvi, 27), **FECEIT POPULUS VESTER**. *Primum*: ME DERELIQUERUNT FONTEM AQUE VIVAE. — « *Vive*, » id est perpetuo fluentis, vitalis, vitam dantis. Arabicus vertit, *fui illis fons aquae dulcis et laudabilis*, omni vitio carentis. Hic ergo fons perennis aquae, id est gratiae et honorum omnium, est Deus, *Psalm.* xxxv, 10: « Quoniam apud te est fons vitae. »

Viderunt idipsum Gentiles; unde Trismegista, *Dialog.* 7: « Respicite, ait, o mortales, et respiciete, et ad fontem vitae recurrite. » Et Alcinous, lib. *De Doctrina Platonis*: « Nostrum bonum, inquit, si quis Platonis libros accurate legerit, in ipsa primi boni contemplatione possideat reperiet: quod quidem primum bonum, et Deum, et primam mentem vocare licet. » Hoc Prophetae adagium pulchris similibus parabolis explicat S. Ephrem, tract. *De Divina gratia*, tom. I: « Qui, inquit, fontem habent, gula non indigent. Lacte non egent, qui gregem pascent. Qui panem frangunt, micis opus non habent. Qui mel conficiunt, eos mellis saporem explorare non est necesse. Qui margaritam habent, de obolo acciquirendo non laborant. »

Secundum: **FODERUNT SIMI CISTERNAS, CISTERNAS DISSIPATAS**. Syrus vertit, *conquassatas*; Arabicus, *scissas in quibus congregatur aqua, neque*

Deo fonte perenni quem domi habes, mendices aquas eorum turbidas et deficientes, id est opem Aegyptiorum et Assyriorum, qui tibi optulari non poterant, sed mille turbis et cladibus te involvunt? Ita passim Interpretes.

Rursum in Nilo sunt crocodilli exitiales, qui sunt symbolum impudentiae, de quo Clemens Alexandrinus, lib. V *Stromat.*: « Diospoli, ait, quae est urbs Aegypti, expressus est puellus signum generationis; senex vero, interitus: et rursum Dei symbolum accipit, ut piscis symbolum odii, crocodillus impudentiae. Videtur ergo universum hoc symbolum simul positum hoc significare: O qui nascimini et interitis, Deus odio impudentiam habet! » quam Israel fugienti ad Aegyptios eorumque deos exprobat hic Deus, vers. 16 et 20. Solus fingo sic explicat, q. d. Cur peccata committis, quae te cogunt duci captivum in Aegyptum, vel ad Assyrios? Sic fere Chaldaeus.

19. ARGUET TE MALITIA TUA. — Hebraice *הסוך תאסרעך, castigabit te*, id est causa erit ut castigetis: ex quo discis quam malum et amarum sit Deum tuum relinquire.

AVERSIO TUA (A DEO) INCREPABIT TE. — Idem dicit aliis verbis, more Hebraeo.

20. A SECCO (AB OLIM, AB ANTIQUIS TEMPORIBUS) CONREGISTI JUGUM TUUM. — Septuaginta vertunt, *jugum tuum, vincula tua*: quia lex, sicut erat jugum Dei, imponentis illud cervicibus populi: ita erat et populi illud portantis.

Secundo et aptius, per *jugum* accipe conjugium, q. d. Violasti conjugale foedus, quo mihi fueras copulata: loquitur enim de Israele quasi de conjugio sua Deus, ut patet vers. 2. Ita Maldonatus. Maritus enim, ac praesertim Deus, est dominus uxoris suae, eamque legibus et vinculis quibus vult, astringere pro imperio potest: unde Synagoga ita erat uxor, ut tamen esset et serva Dei. Hebraice est, a seculo *fregi jugum tuum, diripi vincula tua*: tanquam sint verba Dei, q. d. Ego Deus vincula Aegyptiacae servitutis diripi de collo tuo, o Israel! Sed noster Interpres haec verba accipit per mimesin, quasi sint verba populi, de quo sequitur: « Et dixisti: Non serviam, » q. d. Sicut « dixisti: Non serviam, » scilicet Domino et marito meo, puta Deo, inquit S. Hieronymus, ita pariter gloriando et jactando dixisti: Fregi jugum tuum, et vincula tua, quibus me tibi, o Domine! astrinxeras; puta jugum connubii, et consequenter jugum legis tuae. Deus enim cum Israele connubium inquit hac conditione et pacto, ut Israel legem Dei servaret, Deus vicissim Israellem aleret et protegeret. Vere S. Augustinus, *Sententia* 381: « Quid tam dignum misericordia, quam miser? Quid tam indignum misericordia, quam superbus miser? »

REPHIS VINULA, — quasi juvenentibus aut hos Indomitus, qui sagitta icetus recalcitrat, aut populus quasi vacca amore furans in taurum, quae

jugum a cervice, excutit fractis vinculis, et ad animum suum procurrat: ita enim et in ruptis vinculis connubii et legis meae, ad idola, quasi ad adulteros insane procurrat.

IN OMNI ENIM COLLE. — Meretricium vocat idololatricam: solebant enim idololatricam in collibus et sylvis sub arboribus, idolis suis immolare. Quinto subinde ipsos montes excelsos pro diis habebant et colebant, ut Macedones fecisse testatur Maximus Tyrius, *serm.* 58. Et hodie in Peru sunt Indi, qui quemcumque montem, si paulo sublimior et speciosior sit, Deum existimant. Audi Virgilium de monte in quo fuit Capitolium, lib. VIII *Aeneid.*:

Hoc nemus, hunc, inquit, fronsosus vertice collem
(Quis Deas, incertum est) habitat Deus, Arcades ipsum
Credunt ac vidisse Jovem.

Quin et arbores diis sacras esse voluerunt. Hinc Virgilius, *eclog.* VII:

Populus Alcide gratissima, vitis Iaccho,
Formosae myrtus Veneti, sua laurea Phaebo.

Sic et fontes ac flumina quasi deos coluerunt. Vide dicta *Isaia* XLII, vers. 15. Atque inde a Virgilio et Poetis vocantur « sacri fontes. »

PROSTERNEBARIS. — Hebraice est *עפרת* *Isaia*, id est vagabaris; Pagninus, *discurrebas*; Septuaginta, *diffandebaris*, q. d. Discurrebas ex una arbore in aliam, ex uno idolo in aliud, ut meretricis ab uno amasio ad alium discurrunt.

21. PLANTAVI TE VINEA ELECTAM. — Hebraice *קרקר סורע* significat speciem vitis optime, de qua *Isaia* V, 2.

OMNE SEMEN VERUM. — Hebraice, *cujus omne semen verum erat*. « Semen » vocat palmites, ex quibus quasi ex radice et semine, vites et uvae succrescunt: vites *עפרת* raro per semen, saepius per palmites seruntur et plantantur: hi ergo palmites sunt instar seminis, vocanturque semen verum, id est genuinum, non adulterinum, q. d. Deus te, o Israel! quasi vineam electam, id est quasi Ecclesiam suam plantavit, seminans in te probum et germanum ejus semen, scilicet vere fidei et religionis, in sanctis patriarchis Abraham, Isaac, Jacob, Moise, Josue, etc. *Psalm.* LXXIX, 9, aiunt S. Thomas, Hugo, Lyranus: « Quomodo ergo nunc conversa es mihi in pravum? » id est, ut Valabius, in palmites degeneres vitis alienae, quae scilicet a sua natura, nativique succo et probitate degeneravit, utraque non veras, cultas et suas; sed falsas et adulterinas, scilicet haecae agrestes, amaras et acerbis, infidelitatis, apostasiae aliorumque scelerum profert. In Hebraeo pulchra est paronomasia: vitis sorae versa est in *קרקר* in *sure*, id est in pravum; perinde ac si Flanthen dicat: *סוף* forte *באנו*, hoc *טו* *גפן* in *ענב* *פארע* *בראכע*!

Secundo et aptius, « semen verum, » vocat semen perfectam, id est aptissimum vitium propa-

gines. Erat enim haec vinea electa, uti praecessit. Recte enim advertit Alcazar in cap. III *Apocal.* 7, sepe in Scriptura verum non opponi falso, sed imperfecto, ut *Ecclesi.* cap. XXV, 12: « Beatus, qui invenit amicum verum; » *Joan.* cap. I, 9: « Erat lux vera; » et cap. IV, 23: « Veri adoratores; » cap. VI, 22: « Panem de celo verum; » cap. XV, 1: « Ego sum vitis vera; » I *Timothe.* cap. VI, 19: « Ut apprehendat veram vitam; » I *Petri* V, 12: « Hanc esse veram gratiam Dei; » I *Joan.* cap. II, 8: « Verum lumen *למאן* luget. » Sic verum Religiosum dicitur, qui perfectus est, uti Christus, *Joan.* cap. I, 47, dixit: « Ecce vere Israelita. »

22. SI LAVERIS TE NITRO. — Nitrum, ait Plinius lib. XXXI, cap. X, non multum a sale distat, sordes erodit et expurgat: inde hebraice dicitur *נר נתר*, neter, hoc est maculas vestium et corporum removat. Hinc nitrum esse salis speciem multi censent, licet alii alumen esse velint. Sicut enim saesit in litore maris fervor conficit solis, durando in petram aquas marinas: ita in Nitria (unde nitrum dictum esse multi contendunt), ubi aestate pluviae prolixiores tellurem infundunt, ardor nimis aquas excoquit in petram salis simillimam, sed nihil gelidi rigoris, nihil salis saporis habentem; quae tamen juxta naturam salis durare in caliditate, et nubiloso aere liquescere et fluere solet (1).

Hodie nitrum non habemus: sed ejus loco utuntur nostri pharmacopoeiae sale petrae quem vocant. Porro mulieres nitoris studiosissimas solere ut ad id nitro docent Isidorus, lib. XVI *Etymol.* cap. II, et Athanasius, lib. *De Virginit.*, sub medium, ubi eas ab his lautitias advocat, jubetque ut pura aqua se lavent. Quin et nitro tubera abradi docet Ovidius, lib. *De Medicam. faciei*; item pustulas ac nevus, docet ex Drogone Hostiensis Delrio, *adagio* 819.

ET, etc., BORITH. — Borith est herba fullonum, qua scilicet ipsi pannorum sordes abluunt et purgant; eandem enim vim habet cum nitro, ait S. Hieronymus; Borith enim descendit a *בר* *bur*, id est depravit; inde *בר* *bar*, id est purus; electus; item *bar*, id est far, frumentum a paleis expurgatum. Syrus et Arabicus pro borith ver-

(1) Hebraezum *נר נתר* neter invitante soni similitudine tua antiqui interpretes, tum recentiores vertunt. Ac nitro quo olim usus veteres ad abluendum purgandumque, vel ex eo liquet, quod inde Graecis percuberit *καρπις*, intro eluere, intro perfrictum expurgare. Tum Forskalis testis (*Flora Aegyptiae, Arab.*, part. XLVI) usus huiusmodi inter adhuc Aegyptios vulgaris est. Quum tamen ab eo quod hodie nitrum, vixisset diversum istud, quod dicitur *borith* apud Schultesium, *Comment.* ad *Prover.* XIV, 20, foret hoc loco nitrum aequivoicum, Rempe inter notas complures quae alterum ab altero distinguunt, hanc quoque ultimo apposuit vir experientissimus: nostrum vitule detersioni, veterum utilissimum. Juxta Michaëlem et Arrivillium *נר נתר* est nitrum seu aloni fossile et naturale quale in nitariis Aegypti desertis reperitur. (Ex Rosenmüller.)

tunt, sulphur, quod valide sordes expurgat: eas enim cum materia cui inhaerent, exurit.

MACULATA ES (hebraice *מחוללת* *nichlat*, id est insignita es) IN INIQUITATE TUA, — q. d. Emblematis et figuris tuorum scelerum respersa es, impressa in te remanent peccatorum vestigia, velut ex parte historiae alienius imagines; nam, ut dicitur *IIo*, cap. XVII, 1, « peccatum Juda scriptum est stylo ferreo, etc., super latitudinem cordis eorum, » q. d. Ita maculata es in anima coram Deo, ita maculas imbibisti, ut nullo nitro, sapone, aut borith emaculari et purificari possis. Quocirca ex hoc loco recte docent Theologi, quod actus peccati transiens post se relinquit maculam habitalem in anima, quae formaliter eam peccatricem, Deoque exosam et abominabilem constituit, de qua dicitur *Josue* XXII, 17: « Peccastis in Baelphegor, et usque in praesentem diem macula hujus sceleris in vobis permanet; » et de Salomone: « Dedisti maculam in gloria tua, » *Ecclesi.* XLVII, 22; et de Ecclesia: « Ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, » *Ephes.* cap. V, 27. Vide D. Thomam et Scholasticos, I II, *Quaest.* LXXXVI.

Symbolice, per nitrum et borith notat lustrationes legales, baptismata et sacrificia, quibus omnia peccata expiari putabant Judei, sed falso; illa enim corpus, non animam purificabant. Ita Theodoros, Hugo et Lyranus. Maldonatus vero per nitrum et borith accipit humanas excusationes, q. d. Quidquid dicas, quidquid te excuses, dicens vers. sequenti: « Non sum polluta, » non poteris te apud me justificare.

Tropologicè Christianorum spirituale nitrum et herba fullonis, est poenitentia, quae non corpus, sed animam purificat. Ita S. Hieronymus. Rursum animae nitrum est morbus, paupertas, calamitas, et quaevis tribulatio. Quocirca in *Vitis Patrum* de magno illo Abbate S. Joanne legimus, quod, cum quidam monachus gravi febris aestuans, ab eo sibi a Deo sanitatem impetrari postulasset, responderit: « Rem tibi necessariam cupis abijcere: ut enim corpora nitro abluantur a sordibus, ita animae languoribus, aliisque hujusmodi castigacionibus purificantur. »

23. VIDE VIAS TUAS IN CONVALLE. — J. Respicie gehennam, id est convallium filiorum Ennoim, aiunt S. Hieronymus, Rabanus, Hugo, S. Thomas, Lyranus, quae Siloe fontibus irrigatur, in qua filios idolo Moloch concremabas; ibi videlicet tua sordes idololatriae tepes, et monumenta tua impietatis. Unde Septuaginta pro *in convalle* vertunt, *in sepulchro*, id est in sepulchro multitudinis, id est multorum infantium: sic infernus est *מאבד*, id est sepulchrum multitudinis hominum.

SCIRO QUID FERIAS: CURSOR LEVIS (hebraice *כרכר* *bichra* significat animal velox, hoc illic quoque discurrens (unde Aquila, Symmachus et Theodotus vertunt, *σπευδεις*, *scipem*, per quod Chaldaeus hic camelum feminam seu dromedariam, quae cura

set ceterima, dum agitur aestu libidinis, quaquevis procurrit, donec mares camelos inveniat, cum quibus suam libidinem expleat, intelligit; Vatablus, camelopardalim; S. Hieronymus, capream. Cursor ergo levis est caprea, aut potius camela velox, q. d. Sicut caprea, aut camela, velox fertur ad pabula, aut potius ad mares, dum aestro libidinis furit, ideoque huc illucque cursatib). **EXPLICANS VIAS SUAS**, — hebraice *gyrans* aut circumiens « vias suas » sic tu, o Israel, ad varia idola huc illucque vagata es, et magno impetu petulantur discurristi. Explicat quod vers. 20 hebraice dixerat, *vagabaris ut meretrix*, ejusque mores hic depingit; uti Salomon, *Proverb.* cap. vii, vers. 11: « Quietis impatiens, nec valens in domo consistere pedibus suis, nunc foris, nunc in plateis, nunc juxta jugulos in-idians. »

24. **ONAGER ASSUETUS IN SOLITUDINE**. — Comparavit Israel capreae, nunc comparat onagro, id est asino sylvestri, q. d. Sicut onager mas vel femina, animal sylvestre, est salacissimum, effrum ac velocissimum, testibus Plinio, Oppiano, Aliano et aliis, quod « in desiderio animae suae » scilicet cum aestat « attrahit ventum, » et auram quam maxime amat (1); ut potius cum libidine incenditur, summa montium conscendit, teste Oppiano, ad odorandam et captandam auram feminam quam amat, et in eam totus fertur, ut nullus cum avertere possit, adeo ut in rabiem, et proprii pulli perniciem agatur: sic Israel olfecit, ubi cumque idolum aliquod esset, ac toto impetu, ut nullis vomitis aut micis averti posset, ad libidinem idololatrie ferebatur. Ita S. Hieronymus.

Nota: Pro *ventum* anoris hebraice est *spiritum occasionis*, vel *impulsionis*, vel *coactionis*, id est libidinis suae: radix enim אָנַן *ana* significat aliqua gravi causa affici aut impelli.

Secundo, Hebraice כָּרָח *pere* significat onagram marem et feminam, de utroque hic potest accipi: unde in Hebraeo participium *assuetus* masculus est, et onager magis furit ad onagram, quam onagra ad onagram; affixa tamen omnia sunt femina; et sequentia, scilicet *menstrua*, feminae conveniunt, non mari. Tam ergo de onagra, quam de onagro, loquitur, q. d. O uxor adultera! furans quasi onagra, currensque ad amasios per saltus et nemora, quo properas? quo te is perditum? quae te agit aestus? haerasti parvum meum auro textam inter vepres et sylvas, calceos attrivisti hyacinthicos, pedes nudos cruentasti, et adhuc curris anhelat et sitibunda? ego maritus te insequor, redi ad me.

(1) Anhelat, cum cursu, tum furor venereo, attracto violentius ore maribusque vento, quod fieri in brutis animalibus, equis praesertim, dum extumilat libido, observatum fertur. Cf. *Inda xviii, 5*. De equibus Virgilius, *Georg.* III, 471 et seqq.

Continuoque avidis, ubi subdita *flamma medullis*
Vere magis, quia vere calor recti ossibus, illa
Ore omnes versu in Zephirum stant rapibus altis
Excitantque leves auras.

Moraliter, discite hic quam cupiditas et voluptas brutum, caecum et vesanum faciant hominem, ut instar onagri et equi rapiatur ad suas turpes illecebras et amasias. Vere dixit Plutarchus: « Voluptas est malorum esca. » Et Cicero: « Blandissime dominus sunt voluptates, » quae scilicet facillime sibi hominem obsequentem faciunt. Cato apud Coeroneum, lib. *De Senectute*: « Accipite, ait, optime adolescentes, veterem orationem Archiae Tarentini. Nullam capitulorem pestem, quam corporis voluptatem hominibus dicebat a natura datam, cujus voluptatis avidae libidines temere et effrenate ad potendum incitarentur. Hinc patriae proditioes, hinc rerumpublicarum eversiones, hinc cum hostibus clandestina colloquia nasci dicebat; nullumque scelus aut facinus esse, ad quod suscipiendum non libido voluptatis impelleret. » Antisthenes apud Laertium, lib. VI, cap. 1, dicebat, « se male insanire quam affici voluptate. Insaniam enim auferit medicus: voluptas, cum mentem eripiat homini, vix sanabile malum est. » Socrates apud Platonem in *Phaedone* ait: « Voluptas quasi clavum tenens, animum corpori conjungit atque affligit, efficitque ut infectus corporea specie, ea putet esse vera quae suadet corpus. » Plato ipse voluptatem a natura deorum sequestratam esse dicebat. Democritus voluptati dedit morbo comitali correptis comparabat. Nyssenus, homil. 2 in *Ecclesiasten*, ostendit Salomonem de voluptate, quam ex variis rebus studioso captaverat, pronuntiare eam esse vanitatem vanitatum, meramque hominum deceptionem. Poetae voluptates significarunt Circes poculo et Sirenum cantu, quae blande homines alliciebant, et mox enecabant. Euripides in *Hecuba* Venerem amentem perfectam esse dicit. Nota sunt exempla Samsonis deperentis Dalilam, Salomonis concubinas, Davidis Bethsabee. Haec Herculi Jovis filio, virtute omnes excedenti, et oculis destinato clavum (quam nec leo, nec hydra, nec Cerberus ei eripere poterant) extorsit, ac pro ea penum et fenum digitis ejus aptavit, cum consuetudinem loles sequeretur. Voluptas Romana Annibalum victorem effecit, quia vires et virtutem Romanorum enervavit, inquit Livius, *Decad.* III, lib. III. Claudius Caesar, teste Suetonio in ejus *Vita*, ventri et voluptatibus decessit, in tantum mentis stupiditatem et oblivionem devenit, ut occisa Messalina paulo post mense assidens quaereret, cui domina non veniret; atque multos ex his quos capite damnaverat, postero die in concinnum et ad aem iusum invitaret.

Modum voluptates superandi dat Aristoteles, II *Ethic.* cap. ult., ut circa voluptates non geramus sicut Trojani proceres circa Helenam, qui eam dimittendam censebant, ne belli damna et exitium incurrerent. Et Epictetus, cap. LVI: « Si voluptatis, inquit, alioquin imaginem non conceperis, moderare tibi, ne ab ea movearis; sed et rem examina, et tibi ipsi praebere deliberandi spatium. »

*Mores
ter quam
bruta et
vesana
sunt
cap.
dilat.*

Jende utriusque temporis memento, tum ejus quo voluptate perfrueris, tum ejus quo percepta quo voluptate dolebis, teque ipse objurgabis. Atque his ille confat: si abstineris fore ut gauderas, teque ipse collaudes. Quod si tibi suscipiende rei videbitur esse temptus, cave ne te vincant ejus blanditiae, et suavitate illecebrae; sed illud oppone, quanto praestantior sit talis victoriae consequentia. » Et Horatius:

Sperne voluptates, necet empta dolore voluptas.

Demosthenes cum Laidis oraret noctem, illaque ingentem peteret mercedem, ad se rediens, inquit: « Ego tanti penitere non emo. »

Secundus modus est, si obfirmes animum ut resistat voluptati, cogitando eam esse tum mortiferum hostem, omniumque malorum causam. Itaque severe tibi ipsi imperes, ne hosti tuo blande irrepentis eades, sed et constanter obsistas, ut ratio sum dominatum refineat, nec se subdat quasi mancipium cupiditati. Agesilaus rogatus, « quid Sparta contulissent leges Lycurgi? » respondit: « Contemnere voluptates. » Testis est Plutarchus in *Lacon*. Vere Virgilius, lib. IX *Aeneid.*:

Sua cuique Deus sit dira cupidio.

Et alius:

Heu! quam dulce malum mortalibus addidit,
Mellis dulcis amor!

Vide apologum monocerotis apud Damascenum in *Histor. Barlaam*, cap. XII.

Tertius est, si veram virtutis voluptatem ames, vanam conspicentiae fastidias. Cyrus, teste Xenophonte, a voluptatibus minoribus abstinendum dicebat, ut majores caperentur ac diuturniores: quocirca laborem juvande vite duem appellabat; ab illo enim et cibum, et potum, et somnum juvenissimum reddi. Hinc Hesiodus virtutis viam asperam dicebat; et tamen qui ad summum ejus pervenisset, omnia laeta esse et juvenissima. Socrates et Lysippus studiis intenti, tanta voluptate perfundebantur, ut corpore avolasse viderentur. Archimedes in sua mathesi defixus, nec patrie exitium, nec civium lamenta, nec hostium clamores et gladios, quibus ipse confusus est, sensit. Quantum ergo voluptatem haurient Christiani et Sancti ex Dei contemplatione, spe et amore, ex Angelorum consortio, ex solatiis Spiritus Sancti! S. Augustinus, tract. 15 in *Joan.*, aquam de qua Christus dixit, *Joan.* cap. IV: « Qui bibit ex hac aqua sitiet iterum, » ait esse mundanam voluptatem: « Pone, ait, hydriam esse cupiditatem, et aquam de profundo esse voluptatem. Cum pervenerit quisque ad voluptatem saeculi hujus, cibus est, potus est, spectaculum est, etc., numquid non iterum sitiet? sitiet iterum: si autem acciperit a me aquam, non sitiet in aeternum. Satiabimur, inquit Paulus, in bonis domus tuae: quoniam apud te est fons vitae. »

OMNES QUI QUERUNT EAM, NON DEFICIENT. — hebraice, *non fatigabuntur*; Septuaginta, *non laborabunt*, q. d. Sicut onagre et camela, licet velocissime sint, quia facillime respirant, capiuntur tamen cum generationi vacant, et cum inde festu vel mensuris gravantur, ita facile invenient amasias, id est gentes idololatrae, hanc meretricem, scilicet plebem Israeliticam, quae nihil nisi amasios tales quaerit; eam, inquam, invenient, sed in lupanari, id est in templis et aris idolorum cum eis fornicantem.

In mensuris, — id est in sordibus sanguinis, ossium et cadaverum infantum et victimarum a se oblatarum, quarum voluptate nunquam saturatur, sed sicut scarabeus earum fimo et sordibus vivit. Sicut enim optices in suis officinis, ebrii in tabernis, adulteri in ganeis, ita impii Israelite non in templo, non in urbe sancta, non in prohorum domibus, sed in Aegypto et Assyria in domibus idolorum inveniebantur (1).

Secundo, Septuaginta pro *in mensuris* vertunt, in humilitate, abiectione, paupertate: ibi enim invenitur lascivi, qui sua cum meretricibus decoquant, sicuti filius prodigus inventus est inter porcos, *Luc.* xv, 45.

Tertio, R. Salomon, Symmachus et Vatablus vertunt, in mense suo. Hebraice enim חֹדֶשׁ *chodes*, et mensem, et novilunium et mensura significat; quia, ait R. Salomon, onager uno mense anni dormit, tunc capitur, cum caeteris vigilet, et ob velocitatem capi nequeat; sic filia Israel, cum dormiret in cultu idolorum, Dei oblita, capta est a Chaldeis mense quinto. Sic diluvium obruit homines in peccatis dormientes, *Matth.* xxiv, 38. Verum, quod onager uno tantum mense dormiat, nec Plinius, nec Oppianus, nec alii apud Gesnerum in onagro meminerunt: quocirca fabulosum videtur.

Denique Vatablus sic quoque vertit, *onagra capietur cum gravida erit*, id est Israel capietur, cum ad summum peccatorum pervenerit.

Tropologie S. Gregorius, homil. 29 in *Ezech.*: « Maligni spiritus, inquit, in mensuris suis animam invenient, quando in pollutis operationibus positam facile ad perversam operationem trahunt. »

25. PROMISE PEDER TUUM A NUDITATE, — ne calcementa atteras, ut eas nudus, vel ne nudes pedes ut transeas Nilum vel Euphratem: neve te siti maceas, currendo in Aegyptum vel Assyriam, querendo idolorum et idololatrarum auxilium, cum illa te juvare non possint: noli ergo tanto

(1) Rosenmüller satis recte existimat vocem חֹדֶשׁ eo minus ibi de mensuris mulierum usurpari, quod mensurae quae solis feminis humanis sunt propriae, non cadunt in onagram de qua hic agitur. Ideo cum Bocharto in *Hieroz.* part. I, lib. III, cap. xvi, interpretatur, *ecce in mense tuo invenient*, id est quo mense solent sylvestres asinae maris appetitu fervere, constat enim animalia libidinis suae certa habere tempora.

Nota: R. Salomon, Lyranus, Vatablus, Pagninus vertunt: *Non invenisti eos, scilicet quasi perfessores et latrones, ut jure posses eos occidere. Verum hebraice est לֹא מִצְדָּתָם לֹא מֵעַלְמָא id est non inventi eos, in prima persona, non in secunda.*

Secundo, pro in omnibus, quod hebraice est כָּל־הָאֲדָמָה, id est illis, Septuaginta alii punctis legerunt כָּל־הָאֲדָמָה, id est quereus: unde vertunt, in omni quereu, scilicet idolis sacra, inveni eos idololatras.

35. Et dixisti: Absque peccato et innocens ego sum. — Indignatur Deus Israel non tam ob scelera, quam quod ea nolit confiteri, ac se innocentem clamet. Quocirca subdit: « Ecce ego iudicio contendam tecum (iudicabo et convincam te reum multorum scelorum per Jeremiam aliosque Prophetas) eo quod dixeris: Non peccavi. » « Innocentia vera, ait S. Augustinus in *Sent. numer. 1*, est quæ nec sibi, nec alteri nocet. Quoniam qui diligit iniquitatem, odit animam suam, et nemo non prius in se, quam in alterum peccat; et num. 117: « Eam Deus innocentiam probat, qua homo non metu peccæ fit innocens, sed amore justitiæ. Nam qui timore non peccat, quamvis non noceat cui vult nocere, tamen plurimum nocet; et abstiniens ab iniquo opere, sola tamen reus est voluntate. »

36. QUAM VILIS FACTA ES! — Recte verit Interpres, quia אֲדָמָה, vel potius אֲדָמָה (ita enim punctatur adum est), a radice אָדָם, id est vilis fio, descendit: recentiores vertunt: Cur ita discurrens iterando vias tuas? quia תֵּזֵלִי אֶל־אֲדָמָה, id est abiit, ambulavit, deducunt. Verum sic תֵּזֵלִי deberet scribi per *aleph*; hic autem caret *aleph*.

Nota: Peccatum est animæ spiritualis summa spurcitia et villas, sicut summum virginis probum est corruptio, qua perdit virginitatem. Præclare S. Augustinus, in *Sentent. numer. 287*: « Quam excellens, inquit, bonum natura humana sit, ex hoc maxime apparet, quod datum ipsi sit ut possit summi et incommutabilis boni adherere naturæ. Quod si noluerit, bono se privat, et hoc ei malum est: unde per justitiam Dei etiam cruciatu consequetur. Quod enim tam iniquum, quam ut desertori boni bene sit? Aliquando amissi superioris boni non sentitur malum, dum habet quod est amatum inferius bonum. Sed divina justitia est, ut qui voluntate amisit quod amare debuit, amittat cum dolore quod amavit. » Quia enim peccator non sentit villitatem culpæ, hinc

facit Deus ut eandem sentiat per villitatem et cruciatum poenæ.

Ab EGYPTO CONFUNDERIS. — q. d. *Egyptus non poterit tibi opitulari, uli non poterunt Assyrii.* Solebant Judei ab hostibus pressi ad *Egyptios* vel *Assyrios* confugere, non ad *Dominum*. Sic Achaz petiit opem a Teglathphalasar rege *Assyriorum*, IV *Reg. xvi*, 7, qui licet tunc cum evertit contra regem *Syriæ*, postea tamen *Assyrii* oppresserunt *Judeos*, maxime cum *Manassen* evertit.

Ita S. Thomas, Lyranus, Dionysius, q. d. *Fugis, o Israel, jam ad Egyptios, jam ad Assyrios; sed frustra: nam sicut ex Assyria, sic ex Egypto confusa regredieris, complicatis super caput tuum manibus, in signum pudoris et doloris.* Ita S. Hieronymus et Theodoretus.

Sic accidet iis qui confidentes in amicis, opibus, fortitudine, Deum deserunt: hoc enim confidentiam et spes Deus obteret et confundit, ut nihil prosperum habeant in eis.

Moraliter ergo, hic discit veram amicitiam esse cum Deo, et cum iis qui Deo conjuncti sunt; cum cæteris amores esse fallaces et meretricios. Solum enim Deo virisque divinis convenit illud veri amici symbolum ac tessera quam dant sapientes, ut *Salomon, Proverb. xvii, 17*: « Omni tempore diligit qui amicus est: et frater in angustiis comprobatur. » Et *Ecclesi. cap. xii, 8*: « Non agnoscentur in bonis amicum, et non abscondetur in malis inimicus. » Et *Augustinus, lib. LXXXIII, Quæst. LXXI*: « Nihil sic probat amicum, quemadmodum oneris amici portatio. » Et *Isidorus, lib. III De Summo bono*: « In prosperitate incerta est amicitia, nec sentitur utrum persona, an felicitas diligatur. » Et *Boetius lib. III De Consolat.*: « Quom felicitas amicum facit, infortunium facit inimicum. » Et *Aristoteles, VII Ethic.*: « Tempus indicat quis sit qui vero amore amicum prosequeatur. » Et *Ovidius lib. I Trist.*:

Donec eris felix, multos numerabis amicos:
Tempora si fuerint nebula, solus eris.

Ut hirundines vere accedunt, sed hieme adventante recedunt: ita adulatores in prosperitate adsunt, in adversis fugiunt. Tales sunt opes, denique, honores, idola, quin et homines naturaliter amici: omnes enim querunt que sua sunt, nisi Dei charitatem et amicitiam induant. Hæc ergo cum Deo sola vera et perfecta est amicitia.

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Persistit in materia et metaphora adultera repudiatore, per quam Synagogam idololatram intellit, eoque vivit ad penitentiam. Secundo, vers. 7, ostendit gravius peccasse Judam quam Israel. Tertio, vers. 14, avolat ad Christum, per eumque Judæis veniam, gratiam et gloriam promittit. Quarto, vers. 20, redit ad sua tempora, et Judæos hortatur, ut ad Deum redeant, formamque penitentiam eis præscribit, quam amplexi sunt Judei duxit Josia pio rege, quo regnante hæc prophetavit Jeremias.

Tropologicæ hæc facile est adaptare cuius anima peccatrici, juxta Canon. XLV (1).

1. Vulgo dicitur: Si dimiserit vir uxorem suam, et recedens ab eo, duxerit virum alterum: numquid revertetur ad eam ultra? numquid non polluta et contaminata erit mulier illa? tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen revertere ad me, dicit Dominus, et ego suscipiam te. 2. Leva oculos tuos in directum, et vide ubi non prostrata sis: in viis sedebas, expectans eos quasi latro in solitudine: et polloisti terram in fornicationibus tuis, et in malitiis tuis. 3. Quam ob rem prohibita sunt stilla pluviarum, et serotinus imber non fuit: frons mulieris meretricis facta est tibi, noluit erubescere. 4. Ergo saltem amodo voca me: Pater meus, dux virginittatis meæ tu es: 5. numquid irasceris in perpetuum, aut perseverabis in finem? Ecce locuta es, et fecisti mala, et potuisti. 6. Et dixit Dominus ad me in diebus Josie regis: Numquid vidisti quæ fecerit aversatrix Israel? abiit sibimet super omnem montem excelsum, et sub omni ligno frondoso, et fornicata est ibi. 7. Et dixi, cum fecisset hæc omnia: Ad me revertere: et non est reversa. Et vidit prævaricatrix soror ejus Juda, 8. quia pro eo, quod mæchata esset aversatrix Israel, dimissem eam, et dedissem ei libellum repudiij: et non timuit prævaricatrix Juda soror ejus, sed abiit, et fornicata est etiam ipsa. 9. Et facilitate fornicationis suæ contaminavit terram, et mæchata est cum lapide et ligno. 10. Et in omnibus his non est reversa ad me prævaricatrix soror ejus Juda in toto corde suo, sed in mendacio, ait Dominus. 11. Et dixit Dominus ad me: Justificavit animam suam aversatrix Israel, comparatione prævaricatricis Judæ. 12. Vade, et clama sermones istos contra Aequilonem, et dices: Revertere, aversatrix Israel, ait Dominus, et non avertam faciem meam a vobis: quia sanctus ego sum, dicit Dominus, et non irascar in perpetuum. 13. Verumtamen scito iniquitatem tuam, quia in Dominum Deum tuum prævaricata es: et dispersisti vias tuas alienis sub omni ligno frondoso, et vocem meam non audisti, ait Dominus. 14. Convertimini, filii revertentes, dicit Dominus; quia ego vir vester: et assumam vos unum de civitate, et duos de cognatione, et introducam vos in Sion. 15. Et dabo vobis pastores juxta cor meum, et pascent vos scientia et doctrina. 16. Cumque multiplicati fueritis, et creveritis in terra in diebus illis, ait Dominus: non dicent ultra: Arca testamenti Domini: neque ascendet super eor, neque recordabuntur illius: nec visitabitur, nec fiet ultra. 17. In tempore illo vocabunt

(1) In hoc secundo sermone qui usque ad finem cap. vi. continuatur, premissa oburgatione fit cohortatio ad penitentiam, cap. iii, 6, 23; cap. iv; ostenditur vindictæ summæ justitia, cap. v, et denuntiatur exentio cap. vi. Dicta videtur hæc oratio haud longe postquam Josias sacra emendasset, et cultum Dei puritati suæ restitisset, cum populus, quamvis nequam melior factus, spem felicium temporum conciperet. Eam vero irritam fore vates hæc oratione ostendit, nisi vita moribusque in melius mutatis mala sibi imminuentia converterent.

Premissa igitur oburgatione, ubi Propheta exponit Idololatram et impententiam, 6, 7; et exag-

gerat Judæorum majorem et alius sceleribus anciam militiam, 8-11; cohortatur ad penitentiam:

PRIMO, propositis ratione, et modo conversionis, 12-14. SACRDO, aditis promissionibus, tum de populo reducendo in patriam, et regendo a pastoribus melioribus, 14, 15; tum de Ecclesia liberanda a legalibus, et amplianda a gentibus, et adonanda ex Judæis et Israelitis, 16-18.

TERCIO, insertis documentis, primo, de divina clementia, per tolerantiam diu frustrate expectationis, 19, 20; secundo, de peccantium miseria, per hypotypsin agnoscuntium suam confusionem, 21-25.